

Het invloedrijke maar verborgen leven van i 10

Leedwarder Courant 21-4-1989

Hoewel het tijdschrift 'De Stijl' eind jaren twintig ophield met verschijnen, werd dit constructivistische tijdschrift pas in de jaren vijftig echt bekend. Toen begon de niet meer opgehouden stroom van reprints, tentoonstellingen en studies, die van Theo van Doesburg, Piet Mondriaan en de zijnen een wereldwijd beroemd verschijsel hebben gemaakt.

Merkwaardigerwijs is binnen al die aandacht voor 'De Stijl' weinig plaats voor het blad dat het op veel punten met Van Doesburg eens was, veel dezelfde medewerkers had maar meer beoogde dan de vernieuwing van architectuur en beeldende kunst: 'i 10'.

Tot eind deze maand is in het Institut Néerlandais in Parijs een schitterende tentoonstelling te bezichtigen over dit tijdschrift dat van 1927 tot 1929 vanuit Amsterdam uitgegeven werd, maar in praktisch heel de wereld lezers had. Dat wil zeggen dat er zo'n 250 abonnees verspreid over de wereld woonden. Deze 'internationale revue' onder hoofdredactie van Arthur Müller Lehning stelde zich ten doel „een overzicht te geven van de zich voltrekkende culturele vernieuwing”. Daarvoor werden J. J. Oud, Willem Pijper en László Moholy-Nagy als redacteuren aangetrokken voor respectievelijk architectuur/beeldende kunst, muziek en film/fotografie.

Een keur van bekende medewerkers uit binnen- en buitenland zorgde voor de rest: Vilmos Huszar, Piet Mondriaan, Kurt Schwitters, Vassili Kandinsky, Ernst Bloch, César Domela, Walter Benjamin, Menno ter Braak, Bart de Ligt, Mart Stam, C. van

Eesteren, J. Slauerhoff en H. Marsman.

Uit deze betrekkelijk willekeurige greep uit het medewerkersbestand valt direct op, dat velen van hen aan 'De Stijl' hebben meegewerkt. Toch was de relatie met 'De Stijl' ronduit vijandig. Hoewel er ooit plannen voor een fusie zijn geweest, heeft Van Doesburg zich altijd onvriendelijk, om niet te zeggen rancuneus over 'i 10' uitgelaten. Als een soort Hollandse André Breton zag hij ieder initiatief dat niet door hemzelf genomen werd als een aantasting van zijn leiderschap. Arthur Lehning was eerder een intermediair tussen intellectuelen en kunstenaars uit alle windrichtingen, die zich als doel stelde de verschillende nieuwe verworvenheden in kunst en filosofie op maatschappelijke wijze te integreren. Daar hoorde voor hem vanzelfsprekend ook het socialisme bij, alhoewel 'i 10' altijd een erg liberaal beleid heeft gevoerd.

Uit verscheidene brieven die in een van de vijf expositieruimtes van het Institut Néerlandais liggen, blijkt dat de naam van het blad in ieder geval niet vertaald zou hoeven te worden. Oud stelde 'één' voor vanwege de eenheid van de dingen en toen Lehning Moholy-Nagy uitlegde dat het nieuwe blad weliswaar ook politiek zou bevatten maar zeker niet alleen de lijn van de Derde Internationale zou volgen, was het nog maar één stap om bij wijze van grap over de tiende Internationale te spreken en dat dan om te keren: 'i 10'.

Hoewel Lehning nog maar 27 jaar was toen hij de hoofdredactie van 'i 10' op zich nam, had hij dank zij een studie in Berlijn, een baan als redacteur op een uitgeverij aldaar, een lang verblijf in Parijs en zijn talloze reizen veel internationale contacten. Vooral

zijn vriendschap met Piet Mondriaan in Parijs is belangrijk geweest voor 'i 10'. Mondriaan werd medewerker en zorgde bovendien dat Oud zitting nam in de redactie. Een van de pronkstukken van de tentoonstelling is een minutieus schaalmodel van Mondriaans atelier. Hoewel Mondriaan de naam had een steriel en wat kil persoon te zijn, zagen zijn atelier en de in hetzelfde pand gelegen slaapkamer er zeer aantrekkelijk uit. Met de weinige middelen die hij had (Mondriaan was tot aan de oorlog straatarm) wist hij een eenvoudige maar zeer smaakvolle leef- en werkomgeving te creëren. Zijn atelier was dan wel niet 'gezellig rommelig', er was hoogstens het doek te zien waar hij aan werkte, maar een sofa volgens 'Stijl'-opvattingen bleeked zorgde toch voor een uitnodigend karakter van de ruimte.

Avant garde

We gaan hier voor het gemak maar even voorbij aan de theoretische implicaties van het begrip 'avant garde'. De eerste keer werd het begrip in 1794 gereserveerd voor de Franse Jakobijnen, tijdens de revoluties van 1848 was de avant garde republikeins, in 1880 radicaal en in 1900 socialistisch. In de jaren twintig zat het politieke aspect nog steeds in het begrip opgesloten, maar bestond de avant garde toch vooral uit groepen kunstenaars die artistieke veranderingen voorstonden. De relatie met de praktische politiek was op diverse fronten zeer moeizaam. Het aardige aan deze tentoonstelling is dat de bezoeker het gevoel krijgt iets van de sfeer te begrijpen die er in die tijd geheerst moet hebben. In een vitrine staat een nummer van het expressionistische literaire tijdschrift Het Getij naast het eerste nummer van het Franse tijdschrift 'La Révolution

Surréaliste'. En dat Filmliga met artikelen van Joris Ivens in dezelfde tijd als het luxe kunsttijdschrift 'Wendingen' verscheen terwijl Ter Braak in zowel 'i 10' als 'Filmliga' kritieken schreef, wisten we al, maar pas door het zien en lezen van dit alles, kunnen we ons enigszins voorstellen dat Nederland in die tijd een echte avant garde had, wat het begrip dan ook precies moge betekenen.

Nummers van 'De Stijl', een nummer (uit 1920) van het 'Rotterdamsch Studentenblad', waarvan Lehning ook al redacteur was geweest en een tiental ontwerpen voor het 'i 10'-logo. Het zijn allemaal uitingen die op zichzelf niet zo veel met elkaar te maken hebben maar door de grote hoeveelheid tijdsdocumenten voel je iets van het aanstekelijke enthousiasme, want dat is wel duidelijk: De avant garde was actief.

Het schilderij 'Dorfstrasse' (1926) van Arthur Segal lijkt wel te zijn opgehangen als samenvatting van dit alles. Kleurige perspectivistisch geschilderde blokjes wekken de indruk alsof Segal alle 'ismes' uit die tijd heeft uitgenodigd om een wandeling door zijn dorpsstraat te maken: het expressionisme en het futurisme met hun liefde voor modern leven en snelheid, het constructivisme van 'De Stijl', Bauhaus, het kubisme... alleen het surrealisme is niet uitgenodigd. Daarover waren 'De Stijl' en 'i 10' het wel eens, de kunst moest wel intellectueel en abstract zijn. Figuratieve schilderkunst kwam in 'i 10' praktisch niet voor en in 'De Stijl' al helemaal niet. Laat staan dat er belangstelling was voor het grillige werk van de surrealisten.

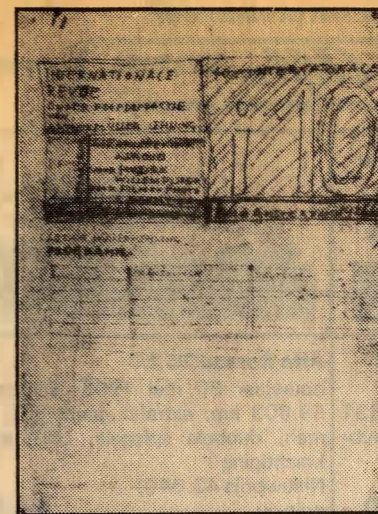
'i 10' heeft een belangrijke rol in de vernieuwing van de typografie gespeeld. De beroemde Nederlandse ontwerper Paul Schuitema publiceerde daar menig artikel

over in 'i 10', dat overigens toen al in een schreefloze letter gedrukt werd. In Parijs hangen nu foto's van Berkel-weegschalen. De lettering was me (en wie niet) opgevallen vanwege de helderheid en aantrekkelijke typografie maar dat Schuitema hiervoor verantwoordelijk is geweest, was mij tot nu toe onbekend. De invloed van 'i 10' op de reclame is groot geweest, het nog steeds gebruikte beeldmerk van Miss Blanchesigaretten is bijvoorbeeld door Huszar ontworpen.

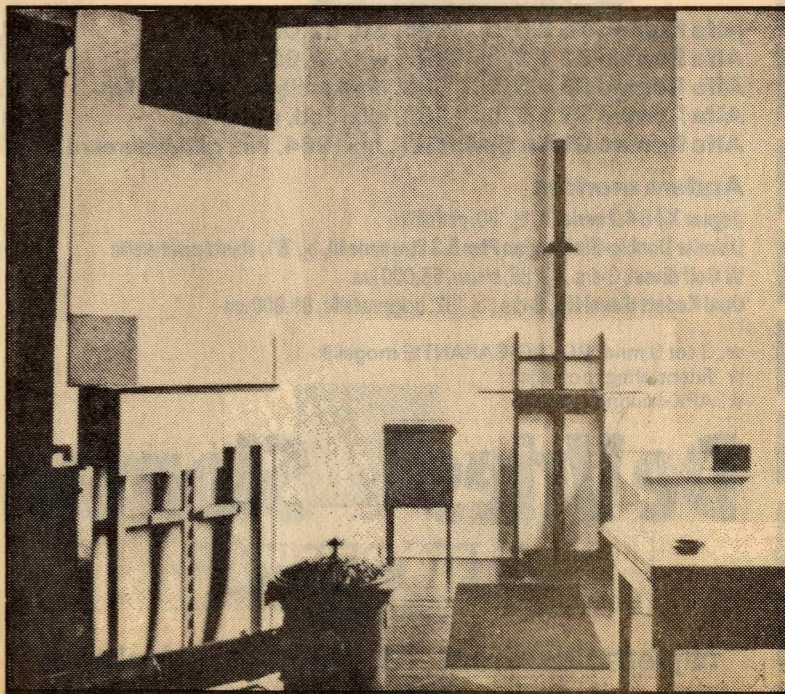
Geen nostalgie

Het Institut Néerlandais toont dit jaar enkele tentoonstellingen die eerder in het Stedelijk Museum van Amsterdam te bezichtigen zijn geweest. Zo is tegelijk met de 'i 10' tentoonstelling een overzichtstentoonstelling van de meubels van Gerrit Rietveld te zien die eerder in het Stedelijk te bewonderen was. En de 'i 10'-tentoonstelling was in 1963 ook in Amsterdam te bezichtigen. Volgens Arthur Lehning in de inleiding van de catalogus die toen verscheen, werden de idealen van 'i 10' in 1963 weer opnieuw door de jeugd ontdekt. In de Franstalige catalogus die nu is verschenen, schrijft de nog zeer actieve Lehning dat de tentoonstelling geen uiting van nostalgie is maar dat de idealen nog steeds actueel zijn. 'i 10' was een platform waar de medewerkers zich konden uitdrukken; ieder op zijn terrein, met zijn overtuiging, zonder compromis of concessie. Dat is inderdaad een ideaal dat het opzoeken waard is. Of zoals Hans Arp nuchter over 'i 10' opmerkte: „Es war eine saubere Sache”.

HANS RENDERS
i 10 et son époque, Institut Néerlandais, 121 Rue de Lille, Paris, metrostation: Chambre des Députés. Tot en met 30 april alle dagen behalve op maandag van 13.00 tot 19.00 u.

Twee van de tien ontwerpen van het 'i 10'-logo.

Atelier van Piet Mondriaan.